

روش نگارش مقالات پژوهشی روانشناختی

حمیدظاهر نشاط دوست،^۱ محمدعلی مظاهری،^۲ جواد اژه‌ای^۳

در چند سال اخیر بسیاری از گروه‌های آموزشی دانشگاه‌های کشور اقدام به راه اندازی دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری در رشته‌ها و گرایشهای مختلف نموده‌اند. بر همین اساس هر روز بر تعداد دانشجویان شاغل به تحصیل در این مقاطع افزوده می‌شود. بخشی از برنامه آموزشی این گروه از دانشجویان اتمام پژوهش و ارائه نتایج این پژوهشها در پایان‌نامه‌های تحصیلی است. به منظور ارتقاء وضعیت پژوهشی کشور، از دانشجویان مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری خواسته می‌شود تا نتایج پژوهش خود را به صورت مقاله در نشریات معتبر علمی مربوط به رشته خود منتشر سازند. انتشار نتایج این پژوهشها بصورت مقاله موجب می‌شود علاقه‌مندان به این زمینه‌های تخصصی از جدیدترین یافته‌های علمی اطلاع یافته و برای بررسی صحت نتایج منتشر شده و دستیابی به نتایج دقیق‌تر، دست به اتمام پژوهشهای دیگری بزنند. از طرف دیگر، انتشار نتایج این پژوهشها باعث می‌شود پاسخ سؤالات ایجاد شده در ذهن پژوهشگران در دسترس آنها قرار گیرد و از پژوهشهای موزای و تکراری نیز جلوگیری شود.

گسترش فضای پژوهش در کشور موجب افزایش مجلات علمی در رشته‌های

۱* استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه اصفهان

۲* استادیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی

۳*** استادیار دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران

مختلف شده است. افزایش طرحهای پژوهشی در دانشگاهها و توسعه دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری در داخل کشور، تعداد مقالات دریافتی این مجلات را افزایش داده است. از سوی دیگر محدودیت تعداد مجلات و گنجایش آنها، موجب دقیق‌تر شدن فرآیند داوری و انتخاب مقالات گردیده است.

اصول کلی مورد قبول مجلات علمی جهت داوری و انتخاب مقالات رسیده بسیار مشابه است. تدوین‌کنندگان در این مقاله سعی کرده‌اند اصول کلی نگارش مقالات پژوهشی - روانشناختی را با استفاده از کتب و راهنمای نگارش مقالات روانشناختی و تجارب نویسندگان این‌گونه مقالات و همچنین تجارب داوران و هیأت تحریریه مجلات روانشناختی و فرمهای مورد استفاده جهت ارزیابی مقالات، مشخص‌تر نمایند. معمولاً مقالات پژوهشی شامل بخشهای عنوان، اسامی نویسندگان، چکیده، مقدمه، پیشینه تحقیق، روش تحقیق، نتایج، بحث و نتیجه‌گیری، تقدیر و تشکر، یادداشتها، منابع و ضمائم می‌باشد. در این مقاله اصول کلی نگارش این بخشها به ترتیب ارائه می‌شود.

عنوان

عنوان مقاله باید متناسب با موضوع، هدف و یافته‌های پژوهش باشد. عنوان باید تا حد امکان جامع و مانع باشد. یعنی موضوع پژوهش را بطور خلاصه ارائه کند، اما شامل کلمات اضافی و غیر لازم نشود و بهتر است از یک سطر بیشتر نباشد. عنوان مقاله برگرفته از پایان‌نامه نباید لزوماً همان عنوان پایان‌نامه باشد. معمولاً در جلسات دفاع عنوان واصله توسط ناظران و حاضران جلسه اصلاح می‌گردد، و این پیشنهادها می‌تواند نویسنده را در انتخاب عنوان مناسب‌تری جهت مقاله یاری بخشد.

اسامی نویسندگان

اسامی نویسندگان زیر عنوان مقاله ارائه می‌گردد. معمولاً در مجلات معتبر خارجی از آوردن عناوین و مرتبه علمی همچون دکتر یا پرفسور، دانشیار یا استادیار خودداری می‌شود، اما در ایران عناوین و درجات علمی نویسندگان در بعضی از مجلات علمی ارائه می‌شود. بدین ترتیب که در بالای اسامی افراد شماره یا ستاره گذارده می‌شود و در زیرنویس، آدرس نویسندگان ذکر

می‌شود. در مورد نویسندگان دانشگاهی بهتر است آدرس دانشگاه ذکر شود، خصوصاً این که یکی از ملاکهای تعیین اعتبار دانشگاهها، تعداد مقالات منتشر شده توسط اعضای هیأت علمی و دانشجویان آن دانشگاه است. در زیر نویس صفحه اول معمولاً آدرس نویسنده اصلی بعنوان فردی که می‌توان برای سؤالات بیشتر و یا کسب مجوز نقل مطلب با او مکاتبه کرد، مشخص می‌شود. در بعضی از مجلات داخلی در زیر نویس صفحه اول مقالات برگرفته از پایان نامه‌ها توضیح داده می‌شود که این مقاله از پایان نامه گرفته شده و نویسنده اول دانشجوی فارغ التحصیل و نویسندگان دیگر به ترتیب اساتید راهنما و مشاور هستند. با توجه به اینکه دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری در کشورهای پیشرفته در طول تحصیلات خود نیز به انتشار مقاله می‌پردازند و اصولاً انتشار مقاله و شرکت در کنفرانسها برای آنها افتخار محسوب می‌شود، آوردن این موضوع که نویسنده اول دانشجو است و نویسندگان دیگر اساتید مشاور و راهنما هستند، مرسوم نمی‌باشد. این شاید امتیازی است برای دانشجویان صاحب مقاله که توانسته‌اند در مجلات معتبر همگام با پژوهشگران و استادان مشهور حوزه تخصصی خود به انتشار مقاله بپردازند.

چکیده

معمولاً چکیده مقالات پژوهشی حدود نیم صفحه تا یک صفحه می‌باشد. حاشیه صفحه‌ای که چکیده در آن قرار می‌گیرد، کمی بیشتر از صفحات دیگر مقاله است تا موجب پرآمدی ادراکی این بخش شود. در چکیده، ابتدا موضوع و یا هدف پژوهش بطور مختصر در یکی دو سطر توضیح داده می‌شود. سپس روش پژوهش که شامل نمونه، روش اجرا، زمان و مکان اجرای پژوهش و ابزار جمع آوری داده‌ها می‌باشد، مجموعاً در دو تا سه سطر توضیح داده می‌شوند. همچنین نتایج پژوهش با اشاره به روشهای آماری مورد استفاده در سه تا چهار سطر ارائه می‌گردد. گاه به منظور روشن تر ساختن نتایج، میانگین گروههای مورد بررسی ارائه می‌شود. معمولاً در پایان جملاتی که اشاره بر معناداری نتایج دارند، سطح معناداری نتایج به صورت $p < 0/05$ یا $p < 0/01$ در پرانتز ارائه می‌شود. در پایان با توجه به این یافته‌ها، تحلیل کلی و یا نتیجه نهایی در دو تا سه سطر ارائه می‌گردد. چکیده باید حاوی اطلاعات کلی در مورد موضوع، هدف، روش، نتایج و تحلیل یافته‌ها باشد. بدیهی است جذاب بودن چکیده موجب می‌شود مطالعه کننده علاقه بیشتری به

مطالعه مقاله پیدا کند.

در تدوین چکیده نویسنده با ۶ سؤال روبه‌رو است که باید این سؤالها بطور خلاصه و دقیق پاسخ داده شوند:

- ۱- هدف از انجام پژوهش چیست؟
- ۲- پژوهش با استفاده از چه روشی انجام پذیرفته است؟
- ۳- نمونه مورد بررسی (آزمودنیها) چه کسانی بوده‌اند؟
- ۴- ابزار جمع آوری داده‌ها چه بوده است؟
- ۵- از چه روش مداخله‌ای استفاده شده است؟
- ۶- یافته‌های اصلی چه بوده است؟
- ۷- از این یافته‌ها به چه نتیجه‌گیری می‌توان رسید؟

در مقالات فارسی علاوه بر چکیده فارسی چکیده لاتین هم لازم است. در اینجا پیشنهاد می‌شود چکیده انگلیسی به صورتی تدوین گردد که فرد نا آشنا به اصل مقاله فارسی بتواند از همان چکیده استفاده مطلوب ببرد.

مقدمه

در مقدمه مقاله، موضوع یا مسأله مورد پژوهش، پیشینه پژوهش و هدف از انجام پژوهش با بیان ساده و روشن ارائه می‌گردد. در بیان مسأله ابتدا باید از مطالب کلی مربوط به موضوع پژوهش شروع کرد و بعد از چند سطر به موضوع خاص پژوهش رسید و هدف از انجام پژوهش را مشخص کرد.

در مقدمه باید گذری بر مبنای نظری مربوط به موضوع و نتایج پژوهشهای پیشین مربوط به موضوع پژوهش داشت. در مواقعی که تعداد پژوهشهای انجام شده زیاد باشد، نتایج مشترک این پژوهشها بیان می‌گردند و اسامی پژوهشگران همراه با سال انتشار مقالات آنها در پرانتز آورده می‌شود، تا افرادی که علاقه بیشتری دارند بتوانند با پیدا کردن عنوان و آدرس این مقالات از بخش فهرست به آن مقالات مراجعه کنند بهتر است ترتیب ارائه اسامی پژوهشگران براساس سال پژوهش باشد. معمولاً به دنبال ارائه مبنای نظری موضوع تحقیق و نتایج پژوهشهای پیشین،

به نقاط قوت و ضعف آن نیز به طور خلاصه اشاره می‌شود. ارزیابی پژوهشهای پیشین ذهن خواننده را آماده خواهد ساخت تا در بخش روش تحقیق علت انتخاب روش خاص از طرف پژوهشگر را بهتر دریافت دارد. به دنبال این ارزیابی، سوالات جدید و یا فرضیات جدیدی که پژوهشگر در صدد است در پژوهش خود برای آنها پاسخی پیدا کند، مطرح می‌شود و ارتباط پژوهش با پژوهشهای پیشین مشخص می‌گردد. در مقالات استخراج شده از پایان نامه، دانشجویان معمولاً بخشی از پیشینه تحقیق یا ادبیات تحقیق پایان نامه خود را بدون آن که آن را خلاصه کنند، به صورت پاراگرافهای جداگانه در مقاله می‌آورند. این موجب می‌شود مقاله به صورت پایان نامه کوچک شده در آمده و خارج از استانداردهای مقالات علمی باشد. مقدمه مقالات پژوهشی معمولاً حدود یک صفحه و نیم تا دو صفحه می‌باشد و در پایان مقدمه ارتباط موضوع پژوهش با پژوهشهای انجام شده مشخص خواهد شد.

در تدوین مقدمه، نویسنده با چهار سؤال روبه‌رو است که باید این سؤالها را به طور خلاصه و دقیق پاسخ داد:

- ۱- هدف از انجام پژوهش چه بوده است؟
- ۲- برای فهم بهتر موضوع پژوهش چه اصلاحاتی و چه مفاهیمی باید تعریف شود؟
- ۳- پژوهشهای پیشین مربوط به موضوع تحقیق کدامند و نقاط ضعف و قوت این پژوهشها چیست و این پژوهشها چگونه به پژوهش حاضر ارتباط پیدا می‌کند؟
- ۴- سوالات یا فرضیاتی که پژوهش حاضر می‌خواهد بدانها پاسخ دهد چیست؟

رتال جامع علوم انسانی

روش

بعد از مقدمه، روش انجام پژوهش توضیح داده می‌شود. این قسمت شامل توضیحاتی در مورد روش نمونه‌گیری و نمونه مورد تحقیق، ابزار تحقیق، پرسشنامه‌های مورد استفاده، توضیح در مورد مداخلات انجام گرفته و روش انجام تحقیق می‌گردد. در این قسمت ابتدا جامعه آماری، روش نمونه‌گیری و ویژگیهای عمومی نمونه مورد تحقیق همچون سن، جنس، تحصیلات و وضعیت اجتماعی - اقتصادی بطور خلاصه توضیح داده می‌شود. به منظور آسان نمودن دسترسی به خلاصه اطلاعات مربوط به نمونه تحقیق، می‌توان شاخصهای آمار توصیفی مربوط به ویژگیهای

نمونه را در جدولی با عنوان ویژگیهای فردی و خانوادگی نمونه مورد پژوهش ارائه کرد. مشخصات ابزار تحقیق (در مورد پرسشنامه‌ها مؤلف، سال تدوین، تعداد سؤالات، نحوه اجراء، نحوه نمره گذاری و نقطه برش) و ویژگیهای آماری آن همچون روایی^۱ و اعتبار^۱ نیز در قسمت روش تحقیق بطور خلاصه توضیح داده می‌شود. از آنجا که در بعضی از پژوهشها ویژگیهای آماری پرسشنامه‌های مورد استفاده از اهمیت زیادی برخوردارند و حتی موضوع اصلی پژوهش ممکن است ویژگیهای آماری نسخه ترجمه شده و یا کوتاه شده یک پرسشنامه باشد، نتایج پژوهشهایی که قبلاً در مورد ویژگیهای آماری این پرسشنامه انجام شده، می‌تواند به طور خلاصه و منسجم در جدولی ارائه شود.

در مواردی که از روشهای مداخله‌ای استفاده می‌شود، روش باید به طور خلاصه توضیح داده شود. مثلاً در مورد روش درمانگری باید مشخص شود نظریه و منبع اصلی که روش از آن گرفته شده است چه بوده است و در صورتی که روش توسط پژوهشگران دیگر تدوین شده باشد به آن اشاره شود. همچنین در این قسمت، روش انجام پژوهش و زمان و مکان آن بطور خلاصه توضیح داده می‌شود. معمولاً در مقالات پژوهشی، روش تحقیق در حدود یک صفحه ارائه می‌گردد.

در تدوین روش، نویسنده با ۴ سؤال روبه‌رو است که باید این سؤاها به طور خلاصه و دقیق پاسخ دهد:

- ۱- روش انجام پژوهش چه بوده است؟
- ۲- جامعه آماری شامل چه افرادی بوده است و روش نمونه گیری، تعداد و مشخصات نمونه مورد پژوهش چه بوده است؟
- ۳- جمع آوری داده‌ها با استفاده از چه ابزارهایی انجام پذیرفته است و روایی و اعتبار ابزارهای مورد استفاده چگونه بوده است؟
- ۴- در صورت استفاده از مداخلاتی همچون اجرای روش درمانگری خاص، این روش از کجا اقتباس شده و شامل چه مراحل و ویژگیهایی بوده است؟

نتایج

معمولاً نتایج تحقیق با استفاده از روشهای آمار توصیفی (همچون ارائه میانگین، انحراف معیار،

فراوانی و درصد فراوانی) و آمار استنباطی (همچون آزمون تی و آزمون تحلیل واریانس) ارائه می‌گردد. به منظور ارائه روشن‌تر نتایج از جداول و نمودارها استفاده می‌شود. انتخاب نتایج آماری و تدوین این بخش مهم و اصلی مقاله برای افرادی که برای اولین بار مقاله پژوهشی ارائه می‌کنند، مشکل است. معمولاً پژوهشگران با انبوهی از داده‌ها روبه‌رو هستند و به منظور تحلیل داده‌ها از روشهای آماری مختلفی نیز استفاده کرده‌اند، لذا در تدوین بخش نتایج مقاله برای آنان مشکل است که فقط بخشی از این نتایج و تحلیل‌ها را ارائه کرده و از ارائه بقیه صرف نظر کنند. از طرف دیگر ارائه اطلاعات آماری و یافته‌ها به طور گسترده و پراکنده موجب خستگی خوانندگان و طولانی شدن این بخش از مقاله می‌گردد. بنابراین در تدوین بخش نتایج باید دو اصل در نظر گرفته شود:

۱- از نتایج پژوهش آنچه دارای اهمیت است با استفاده از جداول و نمودارها به طور طبقه‌بندی شده و منظم ارائه شود.

۲- از ارائه نتایج غیرمهم که موجب طولانی شدن این بخش می‌شود، چشم‌پوشی شود. به طور کلی بخش نتایج می‌تواند به دو روش ارائه گردد:

۱- ابتدا داده‌ها با استفاده از شاخصهای آماری همچون میانگین و انحراف معیار توصیف گردد و سپس به تحلیل داده‌ها پرداخته شود و برای توضیح تحلیلهای، خوانندگان به جدولها و نمودارها ارجاع داده شوند.

۲- بخش نتایج با تحلیل آماری (روشهای آمار استنباطی همچون تحلیل واریانس) شروع گردد و برای روشن شدن این تحلیلهای از جدولها و نمودارها استفاده شود. یعنی از خوانندگان درخواست شود به جدول توصیف داده‌ها و یا نمودار خاصی مراجعه کنند. در مقالات منتشر شده در مجلات معتبر خارجی از هر دو روش استفاده می‌شود.

تعداد جدولها و نمودارها باید متناسب با اهداف پژوهش و حجم مقاله مورد نظر باشد. معمولاً مجلات معتبر از نویسندگان می‌خواهند تعداد جدولها و نمودارهای خود را به حداقل ممکن برسانند. در ارائه تحلیلهای آماری باید خلاصه نتایج آزمونهای آماری مورد استفاده (همچون p, t, df, F) ارائه گردد. روش ارائه این نتایج معمولاً در کلیه مجلات روانشناختی مشابه است. در صورتیکه از آزمونهای آماری متعدد استفاده شده و ارائه اطلاعات مربوط به نتایج این آزمونها از نظر نویسندگان مقاله مورد نظر از اهمیت ویژه برخوردار باشد، می‌توان خلاصه نتایج

این آزمونهای آماری را در یک جدول ارائه کرد. معمولاً در مقالات پژوهشی بخش نتایج در حدود دو صفحه ارائه می‌شود.

در بخش نتیجه نویسنده با ۴ سؤال روبه‌رو است که باید به این سؤاها به طور دقیق و خلاصه پاسخ داد:

- ۱- یافته‌های پژوهش چیست؟
- ۲- چگونه می‌توان این یافته‌ها را به شیوه‌ای دقیق و روشن ارائه کرد؟
- ۳- آیا آنچه در این بخش ارائه شده است به روشنی پاسخگوی سؤالات و فرضیات تحقیق است؟
- ۴- آیا یافته مهمی هست که در این بخش ارائه نشده باشد؟

بحث و نتیجه‌گیری

در این قسمت ابتدا هدف پژوهش و نتایج به دست آمده به طور خلاصه ارائه می‌شود، سپس یافته‌های پژوهش با یافته‌های پژوهشهای قبلی مقایسه می‌گردد. در صورت تناقض یافته‌های پژوهش با یافته‌های پژوهشهای دیگر، علل احتمالی این تناقض توضیح داده می‌شود. در پایان، یافته‌های جدید مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد و پیشنهادهایی در ارتباط با یافته‌های پژوهش ارائه می‌گردد. معمولاً بخش بحث و نتیجه‌گیری در مقالات پژوهشی حدود یک تا دو صفحه را به خود اختصاص می‌دهد.

در بعضی از مقالات استخراج شده از پایان‌نامه‌ها، بخش بحث و نتیجه‌گیری مقاله به شکل خلاصه‌ای از فصل آخر پایان‌نامه تدوین می‌گردد و به پیروی از روش بحث در رساله به بررسی فرضیه‌ها می‌پردازند. این روش مقاله را از حالت مقاله بودن خارج ساخته و شبیه پایان‌نامه کوچک شده می‌سازد. معمولاً در مجلات معتبر خارجی، فرضیه‌ها کمتر به صورت مستقیم و با شماره‌های مجزا مطرح می‌شوند، لذا در بخش نتایج، آزمون فرضیه‌ها به طور جداگانه انجام نمی‌شود. همچنین در بخش بحث و نتیجه‌گیری نیز نتیجه هر فرضیه بطور جداگانه بحث نمی‌شود، بلکه نتایج ارائه گردیده و با توجه به یافته‌های پژوهشهای قبلی مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرند.

در بحث و نتیجه‌گیری می‌توان به ابهامات و سؤالات حوزه مورد پژوهش پرداخت و از نتایج پژوهش برای پاسخ به این سؤالات استفاده کرد. در صورتی که نتایج نتوانند در این مورد پاسخ مناسبی فراهم آورند، نویسنده و یا نویسندگان می‌توانند به نقد پژوهش خود پرداخته و برای پژوهشگران دیگر سؤالات و پیشنهادهایی ارائه کنند. در حقیقت نویسنده و یا نویسندگان می‌توانند در بخش بحث با ارائه پیشنهادهایی، پژوهشگران دیگر را در انجام پژوهش و رسیدن به پاسخ سؤالات مطرح در آن حوزه پژوهشی یاری بخشند. این پیشنهادها می‌تواند حاوی تغییراتی در روش انجام پژوهش همچون نمونه پژوهش (روش نمونه‌گیری، تعداد نمونه مورد نظر)، ابزار پژوهش (پرسشنامه و یا ابزار اندازه‌گیری متغیرها) روش مداخله (همچون روش درمان) و روش انجام آزمایشات باشد. ارائه پیشنهادها به پژوهشگران دیگر موجب خواهد شد از انجام اشتباهات مشابه در انجام پژوهشها جلوگیری شده و محققان بتوانند با صرفه‌جویی در وقت و امکانات پژوهش، سریعتر به نتایج دست یابند.

یادداشتها

به منظور مشخص‌تر شدن مفهوم بعضی از واژه‌ها، با مشخص کردن شماره‌های بالای این واژه‌ها، معادل لاتین آنها در زیرنویس صفحات و یا در بخش یادداشتها، روبه روی این شماره‌ها نوشته می‌شود. در صورتی که معادل لاتین واژه‌ها در بخش یادداشتها ارائه شود، این قسمت بعد از بخش بحث و نتیجه‌گیری و قبل از فهرست منابع ارائه می‌شوند. همچنین با توجه به مشابهت اسامی مؤلفان و سختی برگردان دقیق آنها به زبان فارسی، معادل آن دسته از اسامی که در فهرست منابع نیامده‌اند، در بخش یادداشتها آورده می‌شود. همچنین با توجه به اسامی مشابه جهت مشخص ساختن مؤلفان، بهتر است حرف اول اسم آنها نیز آورده شود.

در تدوین بخش بحث و نتیجه‌گیری، نویسنده با ۹ سؤال روبه‌رو است که باید این سؤاها را به طور دقیق و خلاصه پاسخ داد:

- ۱- هدف از انجام پژوهش چه بوده است؟
- ۲- آیا نتایج به خوبی با اهداف پژوهش ارتباط دارند؟
- ۳- یافته‌های پژوهش تا چه اندازه معتبر و قابل تعمیم هستند؟

- ۴- آیا یافته‌های پژوهش با یافته‌های پژوهشهای قبلی هماهنگی دارد؟ در صورت تناقض یافته‌ها با نتایج پژوهشهای قبلی چه تفسیری برای یافته‌های جدید می‌توان داشت؟
- ۵- در بین یافته‌های پژوهش، چه چیزی جالب و غیر منتظره است و می‌تواند به دانسته‌های قبلی چیزی اضافه کند؟
- ۶- راههای مختلف تفسیر یافته‌ها چیست؟ آیا می‌توان نتایج به دست آمده را به گونه‌ای دیگر تفسیر کرد؟
- ۷- محدودیت‌های پژوهش حاضر کدامند؟
- ۸- اصلاحاتی که می‌توان در پژوهشهای بعد مؤثر باشند، کدامند و چه پیشنهادهایی می‌توان برای پژوهشگرانی که می‌خواهند پژوهشهای مشابهی انجام دهند، ارائه کرد؟
- ۹- چه نتیجه‌نهایی از این یافته‌ها می‌توان گرفت؟

تقدیر و تشکر

این بخش معمولاً در آخر مقاله، قبل از منابع و یاد در زیرنویس صفحه اول ارائه می‌شود و در آن از افراد و مؤسساتی که پژوهشگران (نویسندگان مقاله) را در انجام پژوهش یاری کرده‌اند تقدیر و تشکر می‌گردد. اگر مقاله برگرفته شده از نتایج طرح تحقیقاتی باشد معمولاً در زیرنویس صفحه اول و یا در آخر مقاله (قبل از فهرست منابع) به این موضوع اشاره می‌شود و از مؤسسه حمایت‌کننده طرح تقدیر و تشکر می‌شود.

ژوبشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رساله جامع علوم انسانی

فهرست منابع

به منظور روشن‌تر کردن موضوع پژوهش در بخش مقدمه و پیشینه مقاله، نظرات محققان دیگر و یافته‌های پژوهشهای دیگر نیز ارائه می‌گردد. در بخش روش نیز ویژگیهای ابزار پژوهش همچون معرفی پرسشنامه‌ها ارائه می‌شود و خلاصه‌ای از پژوهشهای انجام شده در مورد روایی و اعتبار، با استفاده از یافته‌های مقالات مربوط ارائه می‌گردد. همچنین در بخش بحث، یافته‌های پژوهش با یافته‌های پژوهشهای دیگر مقایسه می‌شود. در تمام این بخشها و در بخشهای دیگر مقاله، هرگاه از مقاله و یا کتابی مطلبی ارائه شود، نام خانوادگی نویسنده یا نویسندگان و تاریخ انتشار آن منابع ارائه می‌گردد. اگر جمله با نام خانوادگی نویسنده یا نویسندگانی که از کتاب یا مقاله‌های

آنها استفاده شده شروع گردد، تاریخ انتشار کتاب یا مقاله مورد نظر در پراکنش بلافاصله بعد از نام نویسنده یا آخرین نویسنده آورده می‌شود. در مواردی که در بیان مطلب، نام خانوادگی نویسنده یا نویسندگان در متن نیاید، نام و یا نامهای خانوادگی آنها همراه با تاریخ انتشار کتاب یا مقاله مورد استفاده در پایان آن مطلب در پراکنش ارائه می‌شود، تا در صورت نیاز، خوانندگان بتوانند به اصل منبع مراجعه کنند. به همین منظور در بخش پایانی مقاله، فهرست منابع به ترتیب حروف الفبا ارائه می‌شود. در صورتیکه نویسنده و یا نویسندگان در یک سال چند مقاله منتشر کرده باشند و در مقاله از بیش از یکی از این مقاله‌ها استفاده شده باشد، در متن و در فهرست منابع با حروف الفبا (a, b, ...) مشخص می‌شود که کدام منبع مورد نظر است. در تدوین فهرست منابع، نویسنده می‌تواند هرگاه به مطلبی برخورد کرد که با مقاله در دست تدوین ارتباط دارد، منبع آن مطالب را در فهرست منابع خود قرار دهد، تا در زمان تدوین فهرست منابع به راحتی به مشخصات منابع دسترسی داشته باشد.

فهرست منابع فارسی و لاتین باید به طور جداگانه ارائه شوند. معمولاً فهرست منابع براساس حروف الفبا ارائه می‌شوند و یا در صورتی که نظرات و یا نتایج پژوهشهای دیگران در پایان یک بند مقاله با شماره مشخص شود، فهرست منابع نیز براساس شماره ارائه می‌شود. که جهت تفکیک این شماره‌ها از شماره‌های مربوط به یادداشتهای این مقاله اعداد داخل [] قرار می‌گیرند. معمولاً نحوه ارائه فهرست منابع در مجلات مشابه است. مشخصات منابع بسته به نوع آنها به صورت ذیل ارائه می‌گردد:

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نحوه نگارش منبع مقالات

نام خانوادگی، نام و یا حرف ابتدای اول نام. (سال انتشار مقاله). عنوان مقاله، نام مجله، شماره مجله، صفحه شروع و صفحه پایان مقاله.

○ Scherer, K. R. (1997 b). The role of culture in emotion-antecedent appraisal.

Journal of Personality and Social Psychology, 73, 902-22.

○ سه‌رایی، فرامرز. (۱۳۷۸). بررسی اختلال تنیدگی پس‌ضربه‌ای (PTSD) در کودکان و نوجوانانی که والدین خود

اگر مقاله توسط چند نویسنده تدوین شده باشد، بعد از نام خانوادگی و حرف اول نام و یا نام نویسنده اول، نام خانوادگی و نام و یا حرف ابتدای نام نویسنده دوم تا به آخر نوشته می شود. قبل از نام خانوادگی آخرین نویسنده در منابع فارسی حرف «و» و در منابع انگلیسی «&» می آید. بعد از نام و یا حرف اول نام وی، نقطه می آید و بعد پرانتز و داخل پرانتز تاریخ انتشار مقاله می آید.

○ Islam, M. R. & Hewston, M. (1993b). Inter group attributions and affective consequences in majority and minority groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 936-50.

○ مهرابی زاده هترمند، مهناز و طالب زاده، علیرضا (۱۳۸۰). بررسی رابطه ابهام و تعارض نقش یا خشنودی و دل‌بستگی شغلی. *مجله روانشناسی* ۱۷، صص ۴۴-۵۵.

معمولاً نام مجله براساس الگوی مجله، پررنگتر یا با حروف کج (ایرانیک) زده می شود و یا زیر آن خط کشیده می شود. در صورتیکه مقاله در مجله زیر چاپ باشد، در پرانتز به جای سال انتشار، کلمه «زیر چاپ» نوشته می شود. در این مورد بعد از نام مجله نیازی به ذکر شماره مجله و صفحات نیست.

○ Klauer, K. C. & Meister, T. (in press). A Source monitoring analysis of illusory correlations. *Personality and Social Psychology Bulletin*.

نحوه نگارش منبع کتب
نام خانوادگی، نام و یا حرف ابتدای نام نویسنده و یا نویسندگان. (سال انتشار کتاب). عنوان کتاب. نام شهر محل انتشار: نام موسسه انتشار دهنده.

○ Sherif, M. (1966). *Group conflict and co-operation: Their social psychology*. London: Routledge & Kegan Paul.

○ خداپناهی، محمدکریم (۱۳۸۰). *روانشناسی فیزیولوژیک*، انتشارات سمت، تهران.

اگر کتاب توسط پیش از یک نویسنده تألیف شده باشد، بعد از نام خانوادگی و نام نویسنده ویرگول می آید و بعد نام خانوادگی و نام یا حرف اول نام نویسنده دوم تا به آخر نوشته می شود. قبل از نام خانوادگی آخرین نویسنده در منابع فارسی حرف «و» و در منابع انگلیسی «&» می آید و بعد از نام و یا حرف اول نام وی نقطه می آید و بعد پرانتز و داخل پرانتز تاریخ انتشار کتاب می آید.

○ Deci, E. L. & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self determination in human behavior*. NewYork: Plenum Perss.

○ نوربایا، الف. و محمدی، م. ر. (۱۳۷۲). بررسی اختلالات عصبی - روانی شایع در گروهی از آزادگان، مجموعه مقالات سمپوزیوم بررسی، عوارض عصبی - روانی ناشی از جنگ، جلد دوم. بنیاد جانبازان انقلاب اسلامی، تهران.

معمولاً اسم کتاب براساس الگوی مجله، پررنگتر یا با حرف کج زده می شود و یا زیر آن خط کشیده می شود. در صورتی که کتاب زیر چاپ باشد، بجای سال انتشار، داخل پرانتز کلمه «زیر چاپ» نوشته می شود. در مواردی که کتاب یا راهنما بوسیله یک موسسه انتشار یافته است، به جای اسم نویسنده نام موسسه آورده می شود.

○ APA Public Communications. (1996). *Raising children to resist violence: What can you do*. Washington, DC: American Psychological Association.

در این مورد بقیه مشخصات همچون آنچه در مورد کتب ذکر شده نوشته می شود. در مورد این که کتاب ویرایش یا نسخه چندم است، در پرانتز بعد از نام کتاب اشاره می شود.

○ McFarland, D. J. (1993). *Animal Behaviour* (2nd ed.). London: Pitman.

در صورتی که کتاب دارای چند جلد باشد و مطالب ارجاع شده در مقاله از جلد خاصی برگرفته شده باشد، بعد از نام کتاب در پرانتز مشخص می شود از کدام جلد استفاده شده است.

○ Bowlby, J. (1971). *Attachment and loss: Attachment (Vol 1)*. London: Penguin.

نحوه نگارش کتب ترجمه شده

ابتدا نام خانوادگی، نام و یا حرف ابتدای نام مؤلف و یا مؤلفین آورده می‌شود و بعد داخل پرانتز سال چاپ کتاب به زبان فارسی آورده می‌شود. سپس نام مقاله با حروف پررنگتر یا کج و بعد از آن نام مترجم یا مترجمین آورده می‌شوند. ذکر تاریخ هجری شمسی در متن مقاله پس از نام کتاب ترجمه شده، خواننده را متوجه این امر می‌سازد که در بخش منابع فارسی بایستی بدنبال اطلاعات بیشتر از منبع باشد.

○ شیولسون، رچارد (۱۳۷۱). استدلال آماری در علوم رفتاری. ترجمه علیرضا کیمانش جلد دوم، چاپ دوم،

انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران.

نحوه نگارش منبع فصل از کتاب ویرایش شده

در مواردی که منبع مورد استفاده فصل از کتابی است که نویسنده آن فصل، فردی غیر از نویسنده یا ویراستار کتاب است، منبع به صورت ذیل نوشته می‌شود:

نام خانوادگی نویسنده فصل، نام یا حرف اول نام نویسنده مقاله. (سال انتشار). عنوان فصل. سپس اصطلاح «در» یا (In)، نام یا حرف اول نام ویراستار کتاب، نام خانوادگی ویراستار کتاب (ویراستار)، نام کتاب. (صفحه شروع - صفحه پایان). نام شهر محل انتشار: نام مؤسسه انتشار دهنده. در صورتی که فصل توسط بیش از یک نویسنده تدوین شده و یا کتاب توسط بیش از یک ویراستار ویرایش شده باشد، اسامی آنها همچون موارد مشابه در نگارش منبع مقاله و کتاب نوشته می‌شود.

○ Gilbert, D. T. (1995). Ordinary personology. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske & G. Lindzey (Eds), *The handbook of social psychology* (4th ed. Vol. 2, pp. 89-150). New York: McGraw-Hill.

○ شیرازی، صدرالدین (۱۳۵۲). علم النفس یا روانشناسی صدر المسائلین. ترجمه و تفسیر، سیرتقین، کتاب اسفار از جواد مصلح، انتشارات دانشگاه تهران.

نحوه نگارش منبع پایان نامه‌ها

نام خانوادگی، نام و یا حرف اول نام. (سال دفاع از پایان نامه). عنوان پایان نامه. پایان نامه

تحصیلی کارشناسی یا کارشناسی ارشد و یا دکتری، دانشگاه.....(نام دانشگاه ذکر شود)، شهر محل دانشگاه.

معمولاً عنوان پایان نامه براساس الگوی مجله، پررنگتر یا با حروف کج زده می شود و یا زیر آن خط کشیده می شود. در پایان نامه های دانشگاه های خارج اشاره می شود که پایان نامه منتشر نشده است، که بهتر است این امر در مورد پایان نامه های داخل هم رعایت شود. ولی از آنجاکه عمده این پایان نامه ها در صورت چاپ تحت عنوان دیگری و با تغییرات کلی منتشر می شوند (برخلاف پایان نامه های دانشگاهی خارج)، ذکر این امر چندان ضروری نیست.

○ Kotelchuck, M. (1972). *The nature of a child's tie to his father*. Unpublished Ph. D. Dissertation, Harvard University.

جان بزرگی، مسعود (۱۳۷۱). بررسی اثرات آموزش تنش زدایی تدریجی بر عوامل اضطراب شخصیت، پایان نامه کارشناسی

ارشد، چاپ نشده، دانشگاه تربیت مدرس.

نحوه نگارش منبع مقالات ارائه شده در کنفرانسها یا کنگره ها

نام خانوادگی، نام و یا حرف اول نام. (سال برگزاری کنفرانس یا کنگره). موضوع مقاله یا پوستر ارائه شده در اولین یا چندمین کنفرانس یا کنگره.....، شهر و کشور محل برگزاری کنفرانس یا کنگره.

در صورتی که تعداد نویسندگان مقاله یا پوستر بیش از یک نفر باشد، بعد از نام یا حرف اول نام نویسنده اول، نام خانوادگی و نام یا حرف اول نام نویسنده دوم به همان شکل نام خانوادگی و نام نویسنده اول آورده می شود. قبل از نام خانوادگی نویسنده آخر «و» یا در منابع انگلیسی «&» می آید.

○ Solomon, J. & George, C. (1994). Role reversal and disorganized caregiving system. Paper presented at the 9th International Conference on Infant Studies, Paris, France.

نحوه نگارش منبع برگرفته از شبکه اینترنت

نام خانوادگی نویسنده، نام یا حرف اول نام نویسنده، موضوع مقاله، در تاریخ..... از

شبکه اینترنت گرفته شده: آدرس سایت اینترنت که مقاله از آن برگرفته شده است.

○ *Journal of Behavioral Medicine*, Vol. 16, 2; 115-137. Retrieved from the world wide web.

<http://www.workhealth.org>.

○ Siegman, A. W., Feldstein, S., Thommaso, C., Ringel, N. & Lating, J. (1987).

Expressive vocal behavior and the severity of coronary artery disease, *Psychosomatic*

Medicine 49, 545-561. Retrieved for world wide web. <http://www.workhealth.org>.

در تدوین بخش فهرست منابع نویسنده با چهار سؤال روبه‌رو است که باید به آنها پاسخ داده شود:

۱- آیا تمام مقالات و کتب مورد استفاده در مقاله در بخش منابع آمده است؟

۲- آیا فهرست منابع از نظر املائی و نگارشی به طور صحیح تدوین شده است؟

۳- آیا ترتیب منابع براساس حروف الفبا و یا شماره‌های مشخص شده در متن رعایت شده

است؟

۴- آیا نام مقاله‌ای به طور اشتباه در فهرست آمده که در مقاله از آن استفاده نشده باشد؟

لازم به توضیح است که اگر مقاله، کتاب، فصلی از یک کتاب و یا مقاله ارائه شده در کنفرانس یا کنفره علمی از شبکه اینترنت گرفته شود، بایستی مرجع اصلی آن یعنی مقاله، کتاب و... ذکر شود. در این صورت ذکر منبع به عنوان منبع برگرفته از شبکه اینترنت لازم نیست.

نحوه نگارش منبع ابزارها و آزمونهایی که منتشر نشده است

نام تهیه کننده یا تهیه کنندگان آزمون. (سال انتشار). نام ابزار یا آزمون. چاپ نشده. محل تهیه

ابزار یا آزمون

○ Cassidy, J. R. & Marvin, R. S. (1991). Attachment organization in three -and four-

year-olds: Coding manual. Unpublished manuscript, University of Virginia.

○ نوربخش، پروین (۱۳۷۸). ساخت و اعتباریابی ابزار اندازه‌گیری عوامل فشارزای شغلی دبیران تربیت بدنی استان خوزستان

و رابطه آن با بهداشت روانی. رساله دکتری مدیریت در تربیت بدنی (چاپ نشده) دانشگاه تربیت معلم، تهران.

الگوهای دستوری زبان در نگارش مقالات

در کنار توضیح نحوه نگارش بخشهای مختلف یک مقاله، لازم است مروری اجمالی بر الگوهای دستوری زبان در نگارش مقالات نیز انجام شود. روشن است که تنها در اختیار داشتن داده‌های ناب و دست اول یک تجربه علمی و یا یک ایده جدید و مؤثر نظری، برای پذیرش مقاله کافی نیست. شیوه ارائه و نمایش دادن مطلب در متن مقاله نیز از اهمیتی بسیار برخوردار است. خصوصاً برای مجلاتی که از نظر تعداد مقالات دریافتی اشباع شده هستند، این مسأله گاهی اوقات حتی به صورت ناهشیار داوران را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در نگارش مقالات معمولاً نکات دستوری خاصی بایستی رعایت شود که مهمترین موارد آنها به شرح زیر می‌باشد:

- ساده نویسی یکی از مواردی است که معمولاً در مقالات علمی ترجیح داده می‌شود. بایستی به این نکته توجه داشت که موضوعات علمی به لحاظ مفهومی معمولاً از پیچیدگی بیشتری نسبت به سایر متون برخوردار هستند و سعی در ساده نویسی، در واقع کمک به خواننده برای درک و فهم صحیح و برداشت درست‌تر از متن مقاله می‌باشد. البته این ساده‌نویسی به هیچ عنوان به منزله از دست دادن مفاهیم، بی توجهی به زیبا نویسی و یا عامیانه نویسی نیست، بلکه به معنای رعایت نکاتی است که می‌تواند از پیچیده‌تر کردن متن علمی، سر درگمی خواننده یا ایجاد برداشتهای متفاوت در خوانندگان جلوگیری کند. به عنوان مثال استفاده از کلمات دو پهلو و مبهم، نوشتن مطالب معماگونه، به کار بردن ضمایر متعدد منفی در یک جمله و مانند آنها در متون علمی مرسوم و معمول نیست. نکته بسیار مهم در همین جارچوب این است که به کار بردن جملات طولانی اصولاً در متون عملی توصیه نمی‌شود.

- استفاده از اصطلاحات علمی شناخته شده در متون علمی برای ایجاد هماهنگی بین مؤلف و خوانندگان مقاله بسیار لازم و ضروری است. در مواردی که مؤلف اصطلاح جدیدی را برای نخستین بار به کار می‌گیرد بایستی مفهوم و حدود و ثغور آن را به طور واضح و روشن بیان کند و روابط آن را با اصطلاحات تخصصی نزدیک به آن بیان کرده و تمایز آنها را نشان دهد. در متون فارسی با توجه به اختلاف نظر مؤلفان و مترجمان در ترجمه و بکارگیری کلمات فارسی متفاوت به عنوان مترادف یک کلمه واحد لاتین، ضروری است که در مواردی که اختلاف وجود دارد

مترادف لاتین اصطلاح فارسی به کار رفته در یادداشتها ذکر شود^۵. بدیهی است که مجلات مختلف با توجه به سلیقه‌های متفاوت هیئت تحریریه خود، ممکن است از دیگر مترادفهای موجود استفاده نمایند. در همین چارچوب لازم است تا حد امکان از به کار بردن اصطلاحات لاتین در متن مقاله خودداری شود.

● در گزارش‌ها و متون علمی معمولاً از به کار بردن ضمایر اول و دوم شخص (من و ما) خودداری می‌شود و متن بیشتر به صورت متعدی یا مجهول نوشته می‌شود، به عنوان مثال: «هدف این پژوهش این است که...»، «آزمون... روی شرکت کنندگان در تحقیق اجرا شد»، «نتایج مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت»، «به نظر می‌رسد که...»، «می‌توان چنین نتیجه گرفت که...».

● در خصوص به کارگیری زمانها در متون علمی نیز بایستی با دقت عمل کرد و از پیچیدگی و تعدد غیر ضروری پرهیز گردد. معمولاً برای توضیح علمی که در گذشته مشخص صورت گرفته است (مثلاً یک آزمایش خاص در جریان یک تحقیق) از زمان گذشته ساده استفاده می‌شود. برای توضیح برداشتها و نظریه‌های علمی و سایر موارد، عمدتاً از زمان حال استمراری یا حال ساده استفاده می‌شود.

● تعمیم بی محابا و غیر مشروط نتایج یک تحقیق، نتیجه‌گیری‌های قاطع، برداشتهای قطعی و استفاده از احکام و تأکیدهای صریح مانند «باید»، «اثبات شده»، و... مخالف روح تجربه و روش علمی بوده و احساس خوشایندی را در داوران مقالات ایجاد نمی‌کند. در مقابل، احتیاط در تعمیم نتایج و لطافت در تأکیدها، حتی در جریان نقد نظریه‌ها و نتایج تحقیقات علمی دیگران موکداً توصیه می‌شود. به طور کلی زبان علم، زیبایی ساده، آرام، لطیف و منطقی است. در جریان نقد یک نظریه، تجربه و مانند آن، مؤلف بایستی این زبان را همچنان حفظ کند و مطلقاً از به کار بردن کلمات تند، خشن، تمسخرآمیز، توهین‌آمیز و غیر مؤدبانه در جریان نقد دیگران پرهیز کند. در همین چارچوب اجتناب از جهت‌گیری‌های قومی و نژادی نیز ضروری و الزامی است.

● بایستی بلافاصله این نکته نیز مورد تأکید قرار گیرد که سعی در نشان دادن نکات برجسته تحقیق و اهمیت آن و با حرارت بحث کردن از نتایج بدست آمده و ارزش آنها، به شرط آنکه به

۵. کلماتی نظیر Psychoanalyse (روان تحلیلگری) Stress (تنیدگی) Self-esteem (حسرت خود) Scheme (زون به) Validity (روایی) Reliability

(اعتبار) Trait (صفت، رنگ)، به طور مختلف در مواردی با ترجمه کاملاً غلط معادل سازی شده‌اند که باید حتماً معادل لاتین در این موارد ذکر شود.

اغراق کشیده نشود، به معنای خودستایی نیست و در واقع برای تحت تأثیر قرار دادن خواننده و داوران مقالات نیز مؤثر و ضروری است.

● پرهیز از تکرار و تطویل بی دلیل کلام و متن، یا ارائه توضیحات اضافی و حواشی غیر ضروری، به خصوص در مقالات علمی پذیرفتنی نیست. نقل به مضمون از یک متن مگر در موارد بسیار ضروری، لازم نیست. خلاصه و مختصر گویی به نحوی که حاوی تمام نکات لازم و ضروری نیز باشد - و در یک کلام رعایت اقتصاد در استخدام کلمات - در واقع هنری است که در متون علمی و به خصوص در تهیه مقالات علمی از ارزش و اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. اصل کلی این است که یک مقاله در شرایط مساوی هرچه کوچکتر باشد شانس پذیرش بیشتر و چاپ سریعتری خواهد داشت، زیرا معمولاً مجلات علمی ترجیح می دهند مقالات بیشتری را در یک شماره چاپ کنند و نیز معمولاً با توجه به محدودیتهای فنی چاپ و صفحه بندی مجبور به حذف مقاله های حجیم و بزرگ و به تأخیر انداختن چاپ آنها می شوند.

● معمولاً به منظور اجتناب از تکرار و طولانی کردن بحث در مقالات علمی از حروف اختصاری استفاده می شود (مثلاً PTSD، ADHD، ...). اگر در متن مقاله از حروف اختصاری استفاده می شود، بایستی در نخستین کاربرد خود به وضوح مشخص شود که به نمایندگی از چه کلمات یا اصطلاحاتی به کار رفته است.

● از دیگر نکات مهم در دستور زبان تهیه مقالات علمی توجه و دقت در استفاده درست و به کاربردن نکات دستوری می باشد. علامت گذاری متون معمولاً با هدف روشن و واضح تر کردن متن انجام می شود. استفاده صحیح و بجا از علامت گذاری در متون علمی بسیار مورد تأکید می باشد.

● در ارتباط با جدولهای مقالات از آنجا که برخی از جدولها از متون خارجی ترجمه می شود. متأسفانه توسط مترجم نحوه تدوین هم به روال اصل مقاله صورت می گیرد یعنی از چپ به راست در صورتیکه براساس نگارش فارسی، بایستی کلیه جدولها از راست به چپ تنظیم شوند. همینطور توضیح جدول، زیر آن نوشته نمی شود بلکه بالای آن باید نوشته شود. در مورد نمودارها این امر برعکس است و بایستی توضیحات حتماً زیر نمودار نوشته شود. در جدولها حتی المقدور از اصطلاحات آماری به زبان لاتین باید خودداری گردد. البته ذکر حرفی که نماد یک داده آماری است به لاتین نامطلوب به نظر نمی رسد و در مواردی شاید ضروری است.

- در تایپ مقالات بهتر است کلیه اسامی که خارج از پرانتز قرار دارند با حروف کج (ایرانیک) حروف چینی شوند. عدم تفکیک بدینصورت در مورد اسامی خارجی در بیشتر موارد مشکل ساز می شود مثل «لی» در صورت ترکیب با عطف اثر نمونه‌ای از این موارد است.
- در ترجمه اسامی آزمونها، مقیاس ها و پرسشنامه‌ها در طول مقاله باید معادل فارسی به کار گرفته شده یکسان و از روی سهل انگاری بگونه‌های مختلف معادل نویسی نشود، تا خواننده بداند معادل بکار گرفته شده مثلاً در مقابل Test (آزمون)، Scale (مقیاس) Questionnaire (پرسشنامه) و Inventory (فهرست، سیاهه) چه کلمه است.

اصول اخلاقی در تهیه مقالات علمی

رعایت قوانین حق مؤلف^۱ در متون علمی اجباری و الزامی است و عدم رعایت این قوانین به منزله یک عمل غیر اخلاقی و سرفت علمی محسوب می شود. علاوه بر آنکه این عمل در بسیاری از کشورها در حال حاضر قابل پیگیری حقوقی نیز می باشد. اگر برداشت مستقیم از یک متن علمی ارائه شود، بایستی با ذکر نام نویسنده یا نویسندگان و سال انتشار مشخص شود (به عنوان مثال: «کاظمی، ۱۳۸۰»). لازم به توضیح است که چنانچه تعداد مؤلفان یا مترجمان یک منبع یا مرجع مورد استناد بیشتر از ۲ نفر باشد، معمولاً در نخستین ارجاع نام همه مؤلفان و سال انتشار مرجع مورد استفاده می آید، اما در ارجاعهای بعدی نام مؤلف اول همراه با اصطلاح «و همکاران» آمده و سپس سال انتشار مرجع ذکر می شود. اگر در متن مقاله، به دلیل اهمیت خاص بخشی از یک مرجع، نیاز خاص به استناد دقیق به مرجع مشخص وجود داشته باشد، در این صورت بایستی مطالبی که نقل به مضمون هستند کلمه به کلمه، عیناً مشابه آنچه که در متن اصلی وجود دارد در گیومه ارائه شود و بلافاصله پس از آن در پرانتز نام مؤلف یا مؤلفین، سال انتشار و صفحه یا صفحاتی که از آن نقل به مضمون شده است ذکر شود، به عنوان مثال: «.....» (مرادی و موسوی، ۱۳۷۵، ص. ۱۱۲۳). در مواقعی که یک جدول، نمودار، شکل یا تصویر، از کتاب یا سند علمی دیگری برداشته و نقل می شود، بایستی بلافاصله در زیر آن عنوان «به نقل از...» همراه با سال انتشار یا تألیف آن ذکر شود.

در مواقعی که در یک متن به متن دیگری ارجاع شده است - مثلاً کسبیدی در کتاب ۱۹۹۹ خود مطلبی را از بالبی ۱۹۸۷ نقل می کند - لازم است مرجعی که مؤلف این متن را از آن برداشته

است مورد استناد قرار گیرد یعنی «کسیدی، ۱۹۹۹»، یا «بالی، ۱۹۸۷» به نقل از کسیدی، ۱۹۹۹، و نه اینکه صرفاً مرجع منقول در متن مورد استفاده (یعنی بالی، ۱۹۸۷) آورده شود. این ضرورت از دو منشاء مختلف سرچشمه می‌گیرد: نخست آنکه ضرورتی منطقی است زیرا ممکن است اصولاً برداشت انجام شده در متن مورد استفاده با واقعیت متن اصلی متفاوت باشد و ارجاع به متن اصلی مورد استفاده، در واقع از نویسنده سلب مسئولیت می‌کند. دیگر آنکه ضرورتی اخلاقی است زیرا واقعیت این است که مطالب از این مرجع استفاده شده است و ذکر مرجعی که مورد استفاده قرار نگرفته است خلاف اخلاق علمی است.

ارسال مقاله برای مجلات علمی

○ مؤلف یا یکی از مؤلفین، (معمولاً مؤلف نخست مقاله) طی نامه‌ای خطاب به سردبیر مجله - که به همراه اصل مقاله ارسال می‌شود - ضمن اعلام ارسال مقاله، درخواست بررسی و چاپ مقاله را در مجله می‌کند. در این نامه لازم است که نویسنده نامه سربرترین آدرس دسترسی به خود، تلفن و آدرس پست الکترونیکی خود را اعلام کند. این امر برای تسریع در مکاتبات احتمالی مجله با مؤلف یا مؤلفین بسیار ضروری است. کلیه مکاتبات مجله با فرستنده مقاله خواهد بود، مگر آنکه ارسال‌کننده مقاله آدرس دیگری را در نامه خود تصریح کرده باشد.

○ مجلات معمولاً دریافت بیشتر از یک نسخه از مقاله را ترجیح می‌دهند و در این زمینه بایستی مطابق دستورالعمل آنها عمل کرد. علاوه بر این معمولاً مجله‌های علمی از مؤلف یا مؤلفین مقالات می‌خواهند که یک دیسکت حاوی فایل رایانه‌ای مقاله را نیز همراه نسخه‌های ارسالی مقاله، ارسال کنند. در ایران به دلیل متفاوت بودن برنامه‌های نرم‌افزاری و عدم پوشش و تطبیق این برنامه‌ها به یکدیگر این امر هنوز چندان معمول نیست. در حال حاضر امکان ارسال مقاله از طریق پست الکترونیک نیز برای بسیاری از مجلات علمی وجود دارد، اگرچه معمولاً بهتر است یک نسخه چاپ شده آن نیز با پست ارسال شود.

○ فرایند ارسال، بررسی و ارائه نظر داوران، تصمیم‌گیری مجله و نهایتاً چاپ مقاله، ماهیتاً فرایندی طولانی و حداقل چندماهه است. ممکن است طی این مدت به دفعات از مؤلف یا مؤلفین خواسته شود تغییراتی را در مقاله اعمال نمایند. این فرایند به خصوص برای مؤلفینی که برای نخستین بار به دنبال چاپ مقاله هستند می‌تواند طولانی و ناامیدکننده باشد. به هر حال پشتکار، سرعت در پاسخ‌دهی و تأمین نظرات داوران یا ارائه استدلال و توضیحات کافی در خصوص عدم لزوم انجام تغییرات پیشنهادی، لازم است.

○ معمولاً مجلات علمی دلایل عدم پذیرش مقاله را کتباً اعلام می‌کنند. رد یک مقاله از طرف یک مجله لزوماً به معنای غیر قابل قبول بودن آن نیست و می‌تواند معانی بسیار متفاوتی داشته باشد. از جمله اینکه مقاله با موضوع مجله تناسبی نداشته یا در اولویت موضوعهای مورد علاقه مجله نبوده و.... بنابراین با عدم پذیرش مقاله در یک مجله نباید نسبت به امکان پذیرش آن در دیگر مجلات علمی دلسرد و نا امید شد. به طور کلی انتشار مقاله در مجلات علمی از فعالیت‌هایی است که مستلزم انگیزه قوی، پشتکار زیاد و استقامت است.

○ ارسال مقاله برای چاپ در یک مجله علمی به معنای آن است که امتیاز چاپ آن مقاله به مجله واگذار شده است. این بدین معنا است که از مؤلف یا مؤلفان مقاله انتظار می‌رود که مقاله را به طور همزمان برای مجله دیگری ارسال نکنند. بنابراین مادامی که نظر قطعی مجله در مورد یک مقاله ارسالی اعلام نشده است، نباید آن مقاله برای چاپ به مجله دیگری ارسال شود.

○ ممکن است از یک پژوهش مقالات متعددی استخراج گردد که درصد کمی تفاوت محتوایی با هم دارند. ارسال همزمان این گونه مقالات برای نشریات علمی پژوهشی از نظر اخلاقی کار صحیحی نیست، چون در صورت چاپ یکی از مقالات در یک مجله، به احتمال زیاد تحریریه مجله دیگر نظر مثبتی به چاپ مقاله دوم نخواهند داشت و یا غافلگیر شده و همزمان هر دو مقاله از سوی دو مجله به زیر چاپ خواهد رفت.

حرف آخر

هرچند آنچه آمد عمدتاً تدوین مقالات با نگاهی به حوزه علوم روانشناختی بود ولی با اندکی تغییر در مورد تمام رشته‌ها، نکات ذکر شده قابل استفاده است به خصوص در رشته‌هایی که همانند روانشناسی در شیوه پژوهش مستیری مشابه طی می‌شود. لذا شاید نکات محدودی از دید مؤلفین در شیوه نگارش مقالات علمی - پژوهشی دور مانده باشد.

پادداشت‌ها

1- Validity	2-Reliability
3- One Way Analysis of Variance (ANOVA)	
4- Lee	5- Copy Right
6- Hardcopy	

دو منبع جهت اطلاعات بیشتر:

Rosnow, R. L. & Rosnow, M. (2001). *Writing Papers in Psychology*. Toronto: Wadsworth, Thomson Learning.

American Psychological Association. (2001). *Publication Manual of the American Psychological Association: Fifth Edition*. Washington, DC: American Psychological Association.